

В. Г. ЖОРНОКУЙ,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри цивільного права та процесу факультету права та масових комунікацій Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРО ПРОБЛЕМУ ВИЗНАЧЕННЯ МІСЦЯ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРИСТВ У СИСТЕМІ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У поданій науковій статті автором запропоноване власне бачення наукової проблеми щодо визначення місця немайнових прав учасників господарських товариств у системі цивільних прав. На підставі порівняльного аналізу категорій «майнове і немайнове» право та «немайнове і особисте» право робиться висновок про неможливість вивчення корпоративних прав як особистих, тобто тих, що можуть належати виключно фізичним особам. Результатом проведеного дослідження є висновок про те, що цивільне законодавство не дає підстав однозначно визначити місце немайнових прав учасників господарських товариств у системі цивільних прав.

Ключові слова: корпоративні відносини, суб'єктивне корпоративне право, майнове право, немайнове право, особисте немайнове право, учасники господарських товариств.

Постановка проблеми. Цивільним законодавством, а саме ст. 1 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) регулюються особисті немайнові та майнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Здавалося б, наведена практично непохитна аксіома, закріплена в нормах законодавства, останнім часом усе частіше піддається критиці у контексті розширення предмета законодавчого забезпечення цивільних відносин. Особливо гостро точаться дискусії між представниками цивільно-правової та господарсько-правової шкіл стосовно доцільності включення корпоративних відносин до предмета регулювання цивільного законодавства. Відстоюючи позицію їх віднесення до предмета регулювання саме цивільного законодавства, акцентуємо увагу на невирішеності низки питань, які є істотними для з'ясування правової природи корпоративних відносин. Одним із таких проблемних аспектів є їх зміст. Його невизначеність вносить дискомфорт і в правозастосовчу діяльність. Отже, актуальність вибору даної проблематики викликана різними підходами як у законодавстві, так і в наукових колах до з'ясування правової природи прав учасників господарських товариств взагалі та кожного окремого права чи правомочності зокрема. У зв'язку із зазначеним як об'єкт дослідження обрані немайнові права учасників господарських товариств.

Метою статті є визначення місця немайнових прав учасників господарських товариств у системі цивільних прав.

Аналіз останніх досліджень. Питанню вивчення правової природи суб'єктивних корпоративних прав присвячені праці О. Б. Бабаєва, В. А. Белова, В. М. Кравчука, В. В. Долинської, І. В. Спасибо-Фатеевої та ін.

Виклад основного матеріалу. Законодавство України не дає однозначної відповіді на питання, що є суб'єктивним корпоративним правом (навіть зважаючи на те, що в нормативному масиві відповідні права вживаються у множині), оскільки законодавцем підмінені основоположні змістовні елементи – права та правомочності. Так, відповідно до ст. 167 Господарського кодексу України (далі – ГК України) корпоративні права – це права особи, частка якої визначається у статутному капіталі (майні) господарської організації, що включають правомочності на участь цієї особи в управлінні господарською організацією, отримання певної частки прибутку (дивідендів) даної організації та активів у разі ліквідації останньої відповідно до закону, а також інші правомочності, передбачені законом і статутними документами.

У ч. 1 ст. 20 Закону України «Про акціонерні товариства» передбачено, що акція посвідчує корпоративні права акціонера щодо АТ, а в п. 8 ч. 1 ст. 1

закріплено, що корпоративні права – це сукупність майнових і немайнових прав акціонера – власника акцій товариства, які впливають з права власності на акції, що включають право на участь в управлінні АТ, отримання дивідендів та активів АТ у випадку його ліквідації відповідно до закону, а також інші права та правомочності, передбачені законом чи статутними документами.

Як видно з наведених норм, сам законодавець вносить певні суперечності, що не мають позитивної спрямованості у з'ясуванні правової природи не лише корпоративних відносин, але й самих прав учасників господарських товариств як складової змісту останніх, оскільки цивілістичною доктриною не встановлено єдиного визначення суб'єктивного права.

Для формування наведених зв'язків між учасниками мають значення як майновий, так і немайновий аспекти (віддаючи данину сформованій дихотомії: майнові – немайнові відносини). Вичленити один з них було б неправильно, тому вони становлять нерозривну єдність: майнова участь (вкладення капіталу різним чином, у т. ч. придбання акцій) зумовлює немайнові права (право на участь в управлінні), і навпаки, без організаційних зусиль, що мають місце як при створенні товариства, так і під час його функціонування та управління ним, майнові права не матимуть ніякої цінності.

Корпоративні права, які мають учасники корпоративних відносин та які не врегульовані у ЦК України як цивільно-правові, стикаються із застосуванням у цьому Кодексі терміном «право участі». Передусім звертає на себе увагу те, що в ст. 100 ЦК України йдеться про право участі в товаристві, а не в будь-якій юридичній особі, тобто це право мають учасники (акціонери) товариств і не мають засновники установ. У руслі наведеного неоднозначно сприймається позначення в ст. 100 ЦК України права участі в товаристві як особистого немайнового права. Такий юридичний прийом, очевидно, застосовано з метою підкреслення значущості для його носія зв'язку з юридичною особою (участі в ній) і наголошуванні на тому, що, по суті, цей зв'язок не є матеріальним (майновим), тобто сам по собі він не може бути об'єктом цивільних відносин.

Отже, маємо такий парадокс: у ст. 100 ЦК України право участі визначається як особисте немайнове право, у той час як воно, по-перше, не є таким за своєю юридичною природою; по-друге, містить у собі інші права як майнового, так і немайнового (але не особистого, а організаційного) характеру. Тобто родове поняття (більш широке) зведене до видового (вужчого) та ще й не зовсім правильно. На-

справді ж право участі є комплексним правом, яке саме по собі без своїх складових існувати не може. Воно є симбіозом майнових та немайнових прав і по суті є корпоративним правом. Отже, участь у господарському товаристві має прояв у сукупності (системі) вказаних прав учасників господарських товариств.

Поняття корпоративних прав має виходити із сутності корпоративних відносин як відносин щодо участі в товаристві. З цього випливає їх розуміння як прав, які пов'язані з участю у товаристві [1, с. 46]. Виходячи з того, що участь у товаристві може бути майновою і немайновою, залежно від виду участі, виникають різні корпоративні права. На думку Ю. С. Поварова, залежно від наявності (відсутності) економічного змісту права акціонерів можна поділити на майнові (право на дивіденд, право на отримання майна під час ліквідації товариства, переважні права, право на викуп акцій і т. ін.) та немайнові (право на участь в управлінні, право на інформацію та ін.) [2, с. 315]. Це зумовлює складний характер зазначених прав, які, у свою чергу, складаються з певного набору «елементарних» прав. Ця властивість корпоративних прав має прояв у їхній назві, в якій вживається множина.

Отже, комплексний характер корпоративних прав у літературі не заперечується. До їх складу відносяться різні за змістом складові («елементарні частини (права)»), які класифікують на майнові і немайнові. При цьому до останніх відносять право на управління справами товариства та право на отримання інформації про діяльність товариства. Примітно, що класифікації прав учасників господарських товариств покликані сприяти кращому з'ясуванню природи суб'єктивних прав відповідних осіб.

Однак у цивілістичній науці не існує єдиного підходу до з'ясування правової природи немайнових прав учасників господарських товариств. Зокрема: 1) вченими надавалась самостійність відповідним правам у структурі цивільних прав [3, с. 175; 4, с. 417–425]; 2) право на участь у формуванні волі юридичної особи визнається секундарним [5, с. 7]; 3) немайнові права в корпоративних відносинах не мають самостійного характеру [6, с. 580–581].

Немайнові права опосередковують немайнову участь учасників господарських товариств у їхній діяльності. Оскільки такі товариства є різновидом підприємницьких товариств, основною метою яких є отримання прибутку, немайновим правам їхніх учасників, на думку Д. В. Ломакіна, відводиться другорядна роль порівняно з майновими правами [7, с. 363]. Хоча наука цивільного права містить доволі жорстку протилежну точку зору, за якою корпоратив-

ні відносини мають виключно майновий характер або <...> права, пов'язані з участю в управлінні господарським товариством (права управління), є найбільш значущими корпоративними правами [8, с. 16]. Це підтверджується тим, що немайнові відносини, які входять до предмета цивільного права, мають особистий характер, тобто іншу правову природу. Корпоративні ж права за загальним правилом не мають особистого характеру, тобто не пов'язані з особою володільця вказаних прав. Однак автор наведеної думки, напевно, не враховує, що під час аналізу немайнової природи корпоративних прав зазначається, що термін «немайновий» вживається як антипод «майновим» правам, тобто немайнові права – це права, які не мають майнового змісту. Особливе значення, що надається ЦК України категорії «немайнові права», внаслідок якого вони ототожнюються з особистими немайновими правами, не має, на нашу думку, призводити до відмови від вживання відповідного позначення стосовно таких прав, як право на участь в управлінні діяльністю господарського товариства та право на інформацію про його діяльність.

Слід урахувати, що немайнові права учасників господарських товариств, крім їхнього основного призначення – опосередкування немайнової участі у діяльності господарського товариства, є гарантією дотримання майнових прав указаних осіб. Це обумовлено тим, що управління покликане вирішити основне завдання: так організувати діяльність, аби товариство ефективно здійснювало свої повноваження власника, прибутково діяло і тим самим забезпечувало прибутковість майнових прав учасників. Отже, доцільно визнати факт існування немайнових прав, що не мають особистого характеру.

На думку М. М. Агаркова, тісний зв'язок (права) з особистістю (належність права до числа особистих) і «немайновий характер» (належність права до числа немайнових) – це дві різні характеристики суб'єктивного права [9, с. 136–142]. Як наслідок, В. А. Белов, підсумовуючи наведене, зауважує, що суб'єктивне право є особистим, якщо воно має своїм об'єктом блага, які характеризують суб'єкта як особистість (індивідуальність) і тому від нього не можуть бути відокремлені; немайновим – якщо воно не може бути включене до активу (майна) свого носія, тобто не служить справі безпосереднього задоволення його майнових інтересів [10, с. 620].

Справа в тому, що в сучасній науковій та навчальній літературі категорія «особисте немайнове право» зазвичай набуває різноманітного тлумачення. Права мають назву особистих через те, що їх об'єкти нерозривно пов'язані з особистістю їхнього володільця,

а такі об'єкти мають неодмінно немайнову природу, тобто належать до категорії нематеріальних благ. Прикметник «немайнові» у такому тлумаченні постає синонімом прикметника «особисті»; на цій підставі права особисті зазвичай і називають особистими немайновими, а іноді навіть і просто немайновими правами. Продовжуючи власну думку, В. А. Белов приходиться до висновку, що сьогодні ми маємо аж три взаємозамінних терміни, які використовуються для позначення одного й того ж поняття: чи назвати права «особистими», чи «немайновими», чи «особистими немайновими» – одне й те саме [10, с. 627–628]. При цьому той факт, що в дійсності «особисте» ніяк не тотожне «немайновому» і, як наслідок, поділ суб'єктивних прав з найменуванням «особисті немайнові» відбувається все ж таки не за одним, а за двома критеріями – об'єктом (метою) і характером інтересу, що задовольняється, – сьогодні практично нікого чомусь не бентежить. У результаті створюється група суб'єктивних цивільних прав, окремі види яких «втискаються» в неї з великою складністю, а інші зовсім «не поміщаються». Можливо, для якої-небудь достатньо вузької, спеціалізованої мети виділення такого поняття дійсно є доцільним.

Аналіз немайнових прав учасника дозволяє окреслити такі вихідні положення: учасник не володіє «особистими немайновими правами»; для позначення групи прав, які йому належать нарівні з майновими, коректно вживати поняття «немайнові права», оскільки під особистими немайновими правами цивільно-правова доктрина розуміє невідчужувані, абсолютні права, що не мають майнового змісту, нерозривно пов'язані з фізичною особою – носієм цих прав.

Не перешкоджає кваліфікації досліджуваних прав як немайнових і:

1) їх тісний зв'язок з майновими правами, оскільки він не «відмінняє» відокремленого, автономного існування права на управління товариством та права на отримання інформації про його діяльність, що має власний зміст, умови і форми здійснення;

2) майновий характер наслідків порушення зазначених прав, оскільки майнові санкції можуть мати місце під час порушення як майнових, так і немайнових прав.

Концепції, в основі яких лежить висновок про немайнову природу окремих прав учасників, є неоднорідними. Розбіжності безпосередньо присутні з питань:

1) допустимості розгляду «управлінсько-інформаційних» прав як особистих немайнових. Більшість сучасних дослідників дають негативну відповідь на це питання, беручи до уваги можливість відчуження

часток (акцій) і неможливість використання прав на управління та інформацію для індивідуалізації самої особистості (внаслідок чого складно говорити про права акціонера як про права, що не відокремлюються від особистості їхнього носія);

2) про вплив немайнового характеру деяких прав учасника на сутність корпоративних відносин у цілому:

– на думку деяких вчених, немайнова складова не скасовує майнової сутності корпоративних відносин;

– для інших авторів немайнова природа прав на управління товариством й отримання інформації про діяльність товариства є непереборною перешкодою для розгляду корпоративного правовідношення як виключно майнового (і, як правило, єдиного).

З метою правильної класифікації корпоративних відносин необхідно визначити, чи є вони майновими або немайновими. Майнова природа корпоративних відносин, що складаються з приводу отримання учасниками корпорації частини прибутку від її діяльності або частини майна під час її ліквідації, не викликає сумнівів. У той же час відносини, пов'язані з участю в управлінні корпорацією й отриманням інформації про її діяльність, багато хто з авторів визнає немайновими.

Певні сумніви з наведених обставин висловлює А. А. Данельян, який вважає, що доктрина цивільного права і законодавство під особистими немайновими правами розуміють права, нерозривно пов'язані з особистістю громадянина [11, с. 33]. Такі права не мають майнового змісту, є невідчужуваними й абсолютними правами. Отже, вчений приходить до висновку, що будь-якого роду інші відносини необоротно так чи інакше стосуються майна, оскільки:

1) досліджувані права учасників корпоративної організації є відносними, а не абсолютними. Корпоративні відносини оформлюють взаємозв'язки кожного її члена з корпорацією в цілому;

2) права учасників корпорації, на відміну від особистих немайнових прав, є відчужуваними, оскільки з переходом права власності на частку в статутному капіталі (акцію) до іншої особи відбувається відповідно перехід і всіх прав до цієї особи.

Таким чином, абсолютність і невідчужуваність особистих немайнових прав знаходяться у повній протилежності до відносності й відчужуваності прав корпоративних. Отже, автор вважає, що для віднесення корпоративних відносин до немайнових немає жодних підстав. При цьому звертаємо увагу на непослідовність у наведеній науковій позиції, оскільки, аналізуючи правову природу корпоративних прав, автор робить висновок про корпоративні відносини,

чим зводить нанівець усі свої попередні висновки. Помилка, на нашу думку, полягає в тому, що, вказуючи на протиставлення особистих немайнових прав і корпоративних прав, він підмінє окремі поняття. Зокрема, немайнові корпоративні права не характеризують особистість учасника господарського товариства, а вказують на немайновий характер відносин, змістом яких є відповідні досліджувані права. Звідси, напевно, можна погодитись з авторами, які вбачають у праві на отримання інформації та праві на управління діяльністю товариства майнову природу.

Немайнові корпоративні права в господарських товариствах відрізняються за складом (можуть бути взагалі відсутні або обмежені) та за змістом. Так, вкладники командитного товариства мають лише майнові корпоративні права і не мають більшості немайнових (не мають права брати участь в управлінні справами такого товариства) (статті 136, 137 ЦК України, статті 79, 81 Закону України «Про господарські товариства»). Немайнові корпоративні права в обмеженому вигляді мають власники привілейованих акцій: вони мають право голосу лише у випадках, передбачених законом і статутом АТ (ч. 4 ст. 26 Закону України «Про акціонерні товариства»).

Крім того, можна констатувати певні умовності в найменуванні та характеристиці немайнових прав як особистих за ЦК України. Їх немайнова характеристика означає відсутність між ними і майновими правами безпосереднього зв'язку. І. В. Спасибо-Фатєєва вважає, що така стала уявлення щодо особистих немайнових прав домінує вже тривалий час [12, с. 147]. Відповідно цей аспект потребує детального опрацювання, у зв'язку з чим і виникла потреба в з'ясуванні місця немайнових прав учасників господарських товариств у системі цивільних прав.

Особисті немайнові та майнові права, поєднуючись у парні категорії, мають власні відмінності, обумовлені різною їх природою. Спільність багатьох характеристик особистих немайнових прав, які вважалися сталими (наприклад, їх невідчужуваність, тісний взаємозв'язок з носієм даного права, відсутність економічного змісту і т. ін.) і деякі далеко не завжди характерні для всіх особистих немайнових прав, доводить відсутність сенсу в їх протиставленні. Аспект єдності парних прав повинен передбачати за відсутності їхнього збігу однакове їх розуміння як таких, що групують усі можливості особи і забезпечують тим самим цілісний правовий ефект. Ці права є рівними за своїм рангом, а кореспонденція прав є таким їх співвідношенням у рамках системи нормативно-правового регулювання, що виражає взаємообумовленість звернення суб'єктів права з використання обох цих прав.

Крім того, між майновими і немайновими корпоративними правами є особливий взаємозв'язок: обмеження немайнових прав компенсується збільшенням обсягу майнових прав. Як приклад, вкладник командитного товариства несе обмежену відповідальність за зобов'язаннями товариства і має першочергове право перед іншими учасниками, що несуть повну відповідальність, на повернення свого вкладу (ст. 137 ЦК України, ст. 79 Закону України «Про господарські товариства»). У свою чергу акціонер, який є власником привілейованих акцій, має переважні права порівняно з власником простих акцій, права на отримання прибутку АТ у вигляді дивідендів та на отримання частини майна АТ у разі його ліквідації (ст. 26 Закону України «Про акціонерні товариства»). Отже, немайнові корпоративні права учасників (акціонерів) господарських товариств, окрім їхнього основного призначення – опосередкування немайнової участі у діяль-

ності господарського товариства, є гарантією дотримання майнових прав указаних осіб.

Висновки. Підводячи підсумок проведеному аналізу, зазначимо, що оскільки права є елементом змісту правовідносин, а цивільним законодавством, відповідно до ст. 1 ЦК України, регулюються особисті немайнові та майнові відносини, то законодавство не дозволяє однозначно встановити місце немайнових прав учасників господарських товариств у системі цивільних прав. На нашу думку, більш прийнятним був закріплений у ЦК УРСР 1963 р. поділ цивільних відносин на майнові та пов'язані з ними особисті немайнові відносини, а також інші особисті немайнові відносини. За умови застосування положень Кодексу, який втратив чинність, можна було б чітко віднести немайнові права учасників господарських товариств до немайнових прав, пов'язаних з майновими.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах : монографія / В. М. Кравчук. – Львів : Край, 2009. – 464 с.
2. Поваров Ю. С. Акционерное право России : учебник / Ю. С. Поваров. – М. : Высш. образование : Юрайт-Издат, 2009. – 660 с.
3. Агарков М. М. Основы банковского права. Учение о ценных бумагах : курс лекций : науч. исслед. / М. М. Агарков. – 2-е изд. – М. : БЕК, 1994. – 350 с.
4. Тарасов И. Т. Учение об акционерных компаниях / И. Т. Тарасов. – М. : Статут, 2000. – 666 с.
5. Бабаев А. Б. Проблема секундарных прав в российской цивилистике : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. Б. Бабаев ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2006. – 157 с.
6. Долинская В. В. Акционерное право: основные положения и тенденции : монография / В. В. Долинская. – М. : Волтерс Клувер, 2006. – 736 с.
7. Ломакин Д. В. Корпоративные правоотношения: общая теория и практика ее применения в хозяйственных обществах / Д. В. Ломакин. – М. : Статут, 2008. – 511 с.
8. Зурабян А. А. Корпоративные правоотношения как вид гражданских правоотношений : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / А. А. Зурабян ; МГУ им. М. В. Ломоносова. – М., 2008. – 32 с.
9. Агарков М. М. Право на имя / М. М. Агарков // Сборник статей по гражданскому и торговому праву. Памяти проф. Г. Ф. Шершеневича. – М. : Статут, 2005. – С. 136–162.
10. Гражданское право: актуальные проблемы теории и практики / под общ. ред. В. А. Белова. – М. : Юрайт-Издат, 2008. – 993 с.
11. Данельян А. А. Корпорация и корпоративные конфликты / А. А. Данельян. – М. : Изд. дом «Камерон», 2007. – 192 с.
12. Спасибо-Фатеева И. В. Парные права или еще одна попытка разобраться с личными неимущественными правами, сопоставить их с имущественными правами и раскрыть значимость категории «парные права» и их виды / И. В. Спасибо-Фатеева // Личные неимущественные права: проблемы теории и практики применения : сб. ст. и иных материалов / под ред. Р. А. Стефанчука. – Киев : Юринком Интер, 2010. – С. 139–165.

REFERENCES

1. Kravchuk V. M. *Prypynennia korporatyvnykh pravovidnosyn v hospodarskykh tovarystvakh* (Suspension of Corporate Relationships in Business Partnerships), monohr, V. M. Kravchuk, Lviv, Krai, 2009, p. 464.
2. Povarov Yu. S. *Akcionerное pravo Rossii* (Russian Company Law), uchebnik, Yu. S. Povarov, M., Vyssh. obrazovanie; Yurayt-Izdat, 2009, p. 660.

3. Agarkov M. M. *Osnovy bankovskogo prava* (Fundamentals of Banking Law) Uchenie o cennyh bumagah. Kurs lekciy, nauch. issled., M. M. Agarkov, 2-e izd., M., BEK, 1994, p. 350.
4. Tarasov I. T. *Uchenie ob akcionernyh kompaniyah* (The Doctrine of Joint-Stock Companies), I. T. Tarasov, M., Statut, 2000, p. 666.
5. Babaev A. B. *Problema sekundarnykh prav v rossiyskoy civilistike* (The Problem of Secondary Rights in the Russian Civil Rights), dis. kand. yurid. nauk, 12.00.03, A. B. Babaev, MGU im. M. V. Lomonosova, M., 2006, p. 157.
6. Dolinskaya V. V. *Akcionernoe pravo: osnovnye polozheniya i tendencii* (Company Law: the Fundamentals and Trends), monogr., V. V. Dolinskaya, M., Volters Kluver, 2006, p. 736.
7. Lomakin D. V. *Korporativnye pravootnosheniya: obshchaya teoriya i praktika ee primeneniya v hozyaystvennykh obschestvakh* (Corporate Legal Relations: the General Theory and Practice of its Application in Business Entities), D. V. Lomakin, M., Statut, 2008, p. 511.
8. Zurabyan A. A. *Korporativnye pravootnosheniya kak vid grazhdanskih pravootnosheniy* (Corporate Legal Relations as a Kind of Civil Relations), avtoref. dis. kand. yurid. nauk : 12.00.03, A. A. Zurabyan, MGU im. M. V. Lomonosova, M., 2008, p. 32.
9. Agarkov M. M. Pravo na imya (The Right to a Name), M. M. Agarkov, *Sb. st. po grazhdanskomu i torgovomu pravu. Pamyati prof. G. F. Shershenevicha*, M., Statut, 2005, pp. 136–162.
10. *Grazhdanskoe pravo: aktualnye problemy teorii i praktiki* (The Civil Law: Current Issues of Theory and Practice), pod obsch. red. V. A. Belova, M., Yurayt-Izdat, 2008, p. 993.
11. Danelyan A. A. *Korporaciya i korporativnye konflikty* (Corporation and Corporate Conflicts), A. A. Danelyan, M., Izdatelskiy dom «Kameron», 2007, p. 192.
12. Spasibo-Fateeva I. V. Parnye prava ili esche odna popytka razobratsya s lichnymi neimuschestvennymi pravami, sopostavit ih s imuschestvennymi pravami i raskryt znachimost kategorii «parnye prava» i ih vidy (Paired Right or Another Attempt to Deal with Moral Rights, to Compare them with Property Rights and to Reveal the Importance of the Category of «Pair of Law» and Their Types), I. V. Spasibo-Fateeva, *Lichnye neimuschestvennye prava: problemy teorii i praktiki primeneniya* : sb. st. i inyh materialov, pod red. R. A. Stefanchuka, K., Yurinkom Inter, 2010, pp. 139–165.

В. Г. ЖОРНОКУЙ

кандидат юридических наук, старший преподаватель кафедры гражданского права и процесса факультета права и массовых коммуникаций Харьковского национального университета внутренних дел

О ПРОБЛЕМЕ ОПРЕДЕЛЕНИЯ МЕСТА НЕИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ УЧАСТНИКОВ ХОЗЯЙСТВЕННЫХ ОБЩЕСТВ В СИСТЕМЕ ГРАЖДАНСКИХ ПРАВ

В представленной научной статье автором предложено собственное видение научной проблемы относительно определения места неимущественных прав участников хозяйственных обществ в системе гражданских прав. На основании сравнительного анализа категорий «имущественное и неимущественное» право и «неимущественное и личное» право делается вывод о невозможности изучения корпоративных прав как личных, то есть тех, которые могут принадлежать исключительно физическим лицам. Результатом проведенного исследования является вывод о том, что гражданское законодательство не дает оснований однозначно определить место неимущественных прав участников хозяйственных обществ в системе гражданских прав.

Ключевые слова: корпоративные отношения, субъективное корпоративное право, имущественное право, неимущественное право, личное неимущественное право, участники хозяйственных обществ.

V. H. ZHORNOKUY

Candidate of Legal Sciences, Senior Teacher of the Department of Civil Law and Procedure Faculty of Law and Mass Communications Kharkiv National University of Internal Affairs

ON THE PROBLEM OF DETERMINING THE PLACE OF NON-PROPERTY RIGHTS OF THE MEMBERS OF BUSINESS COMPANIES IN THE SYSTEM OF CIVIL RIGHTS

Problem setting. Civil law regulates personal non-property and property relations based on legal equality, free will, property independence of their members. It may seem that the presented axiom enshrined in legislation, has been

increasingly in the recent years criticized in the context of extending the object of legislative guaranteeing civil relations. Particularly acute there are discussions between the civil and legal, economic and legal schools in regard to the feasibility of inclusion of corporate relations into the object of regulation of civil law. Therefore, special attention is paid on a number of unresolved issues that are essential in clarifying the legal nature of corporate relations. One of such problematic aspects is their content. The urgency of choosing this problem is caused by different approaches both within the legislation and among scholars to ascertain the legal nature of the rights of business companies' members in general and each right or power in particular.

Analysis of recent researches and publications. The issue of the study of legal nature of subjective corporate rights was the interest of O. B. Babaiev, V. A. Belov, V. M. Kravchuk, V. V. Dolynska, I. V. Spasibo-Fatieieva and others. However, the papers of these professionals do not contain an exhaustive answer to the question regarding the place of non-property corporate rights of the members of business companies in the system of civil rights.

Target of research. The objective of the article is to determine the place of non-property rights of business companies in the system of civil rights.

Article's main body. The legislation of Ukraine does not provide a clear answer to the question what subjective corporate law is (even considering the fact that the relevant rights in normative cohort are used in the plural form) because the legislator has replaced the fundamental content elements – the rights and powers. Corporate rights, which have the members of corporate relations and which are not regulated in the Civil Code of Ukraine as civil and legal, face the term «the right to participate» used in this Code.

Herefrom, the right to participate is defined in the Art. 100 of the Civil Code of Ukraine as the personal non-property right, while it is, first, not like this according to its legal nature; secondly, contains other rights of both property and non-property (but not personal, but organizational) character. That is, generic concept (broader) is reduced to the species one (narrower) and still not quite right. In fact, the right to participate is a complex right, which can not exist by itself without its components. It is a symbiosis of property and non-property rights and is essentially corporate right. Thus, participation in a business company has a manifestation together (in the system) of these rights of business companies' members.

It should be noted that non-property rights of the members of business companies is a guarantee of keeping property rights of these persons, besides their main purpose – mediation of non-property participation within the activity of a business company. It is due to the fact that the management is intended to solve the main task: to organize activities in such a way that a company can effectively exercise their powers of an owner, operate profitably and thereby ensure the profitability of the property rights of the members. Therefore, it is appropriate to recognize the existence of non-property rights, which are not of a personal nature, resulting with a statement: a member does not have the «personal non-property rights»; to mark a group of rights that he owns along with property ones it is correctly to use the term «non-property rights» because civil and legal doctrine understands under personal non-property rights inalienable, absolute rights, which do not have property content, inextricably are linked to an individual – a carrier of these rights.

Conclusions and prospects for the development. Based on a comparative analysis of the categories of «property and non-property» right and «non-property and personal» right the author makes a conclusion about the impossibility of studying corporate rights as personal, i.e. those that can belong only to individuals. The result of conducted study is the conclusion that the civil law does not provide grounds to define definitely the place of non-property rights of the members of business companies in the system of civil rights.

Key words: corporate relations, subjective corporate right, property right, non-property right, personal non-property right, members of business companies.